

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

КАФЕДРА МІЖНАРОДНОГО ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО
ПРАВА

**«ПРАВА ЛЮДИНИ В ПЕРІОД
ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ»**

Збірник матеріалів Міжнародної науково-
практичної конференції
(м. Одеса, 1 листопада 2024 року)

2024

УДК
341.231.14:355.271(062.552) П68

*Друкується за наказом ректора Національного університету
 «Одеська юридична академія» О. В. Тодошчака
 (наказ № 3177-44 від 08.10.2024 р.)*

Відповідальний редактор – президент Національного університету «Одеська юридична академія», академік НАПрН України, доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України **Ківалов С.В.**
Заступник відповідального редактора – проректор з наукової роботи Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права, Заслужений юрист України **Аракелян М.Р.**

Укладачі:

Бехруз Хашматулла Набісвич – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Мануїлова Катерина Вікторівна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Грушко Мальвіна Валеріївна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Гребенюк Дмитро Олегович – PhD, асистент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія».

Матеріали видано в авторській редакції. Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їх наукові керівники, які рекомендували матеріали до друку.

Адреса редколегії:

Національний університет «Одеська юридична академія», кафедра міжнародного та європейського права, м. Одеса, 65009, вул. Фонтанська дорога, 23. Тел. +38(048)719 8685

«Права людини в період збройних конфліктів»: Міжнародна науково-практична конференція, присвячена 75-річчю прийняття Женевських конвенцій про захист жертв війни 1949 року та Міжнародному дню прав людини. 1 листопада 2024 р., м. Одеса: збірник матеріалів конференції. Одеса. 2024. 539 с.

© НУ «Одеська юридична академія», 2024

© Кафедра міжнародного та європейського права НУ «ОЮА»

Верховного комісара ООН у справа біженців, правовий захист, гуманітарна допомога, права людини, Загальна декларація прав людини.

Кононець Олена Миколаївна

кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права Державного торговельно-економічного університету, адвокат, керівник адвокатського бюро «Олена Кононець та партнери»

Коберник Дмитро Богданович

здобувач вищої освіти Державного торговельно-економічного університету

**ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ ПІД
ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ**

Захист прав людини є основоположним принципом будь-якої демократичної держави, адже саме ці права визначають цінність і гідність особи. Цей принцип стає особливо актуальним в умовах воєнного стану, коли екстраординарні обставини можуть створювати загрозу для прав і свобод громадян. В Україні, яка прагне інтегруватися в європейське співтовариство, забезпечення прав людини є не лише моральним, але й юридичним обов'язком держави. Введення воєнного стану у відповідь на збройну агресію з боку Російської Федерації вимагає особливої уваги до дотримання прав людини, адже навіть у найскладніших ситуаціях необхідно зберігати баланс між національною безпекою та основними правами

особи. Правовий режим воєнного стану передбачає введення тимчасових обмежень на деякі права та свободи громадян, що обґрунтовується потребою захисту національної безпеки та громадського порядку. Однак, навіть в умовах війни та надзвичайного стану, держава повинна дотримуватися базових принципів захисту прав людини, таких як право на життя, заборона тортур, право на справедливий судовий розгляд та інші основоположні свободи. Ці права є невід'ємними, і їх недотримання може призвести до серйозних наслідків не лише для окремих осіб, а й для суспільства в цілому.

Нормативно-правова база для захисту прав людини в Україні складається з Конституції України та міжнародних договорів, які ратифіковані нашою країною. Відповідно до статті 64 Конституції України, в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися обмеження прав і свобод, але такі обмеження не повинні порушувати основні права, такі як право на життя, заборона тортур, право на справедливий суд тощо [1]. Це положення підкреслює, що навіть у найскладніших обставинах, коли країна перебуває під загрозою, основні права людини залишаються недоторканими. Важливо, щоб усі обмеження були обґрунтованими і пропорційними до реальних загроз. Одним із ключових нормативно-правових актів, що регулюють питання захисту прав людини під час воєнного стану, є Закон України "Про правовий режим воєнного стану". Цей закон визначає порядок введення, зміст та правові наслідки воєнного стану, а також зобов'язання державних органів щодо

забезпечення прав і свобод громадян навіть в умовах воєнного стану [2] Хоча закон надає можливість обмеження деяких прав, він також акцентує увагу на необхідності дотримання основоположних прав людини, що свідчить про баланс між безпекою та свободами. Крім того, важливу роль у забезпеченні прав людини під час воєнного стану відіграють міжнародні нормативно-правові акти. До них відносяться Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, Європейська конвенція з прав людини та інші документи, що встановлюють стандартні вимоги до державних зобов'язань щодо захисту прав людини. Як державі-члену ООН та Ради Європи, Україні покладено обов'язок дотримуватися норм міжнародного права та забезпечувати їх імплементацію в національне законодавство. Це означає, що навіть у складних ситуаціях, держава повинна діяти відповідно до міжнародних зобов'язань, виконуючи свої обов'язки перед світовою спільнотою.

У контексті збройного конфлікту на сході України та анексії Криму Російською Федерацією, а згодом і повномасштабного вторгнення питання захисту прав людини набули особливої актуальності. Моніторингові місії Організації Об'єднаних Націй та Ради Європи постійно фіксують випадки порушень прав людини в зонах конфлікту [3]. Ці порушення охоплюють широкий спектр прав: від права на свободу особистості до права на безпечне середовище. Права цивільного населення в зоні конфлікту систематично порушуються: зафіксовані випадки незаконних арештів, зникнень безвісти,

катувань та нелюдського поводження. Моніторингові місії повідомляють про численні порушення прав людини з боку як українських, так і проросійських сил. Треба зазначити, що гостро стоїть питання забезпечення права на справедливий судовий розгляд, оскільки військові трибунали не завжди дотримуються необхідних правових стандартів, що може призводити до грубих порушень прав людини. Важливо підкреслити, що всі дії держави повинні ґрунтуватися на принципах законності та прозорості, щоб уникнути зловживань і забезпечити справедливість.

Зокрема, питання свободи слова та права на інформацію під час воєнного стану є надзвичайно важливими. В умовах інформаційної війни, що ведеться, держава повинна забезпечити громадянам доступ до правдивої інформації, захистити журналістів та боротися з пропагандою [4]. Засоби масової інформації повинні мати можливість працювати без страху репресій, а громадяни повинні мати доступ до різноманітних джерел інформації, щоб формувати власну думку та усвідомлювати реальність. Підтримка незалежних ЗМІ є ключовою для збереження плюралізму думок та забезпечення відкритого діалогу в суспільстві.

Крім того, під час воєнного стану особлива увага приділяється захисту прав внутрішньо переміщених осіб (ВПО). За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, в Україні налічується понад 1,4 мільйона ВПО, які потребують захисту своїх прав на житло, освіту, медичну допомогу та соціальне забезпечення [5]. ВПО часто стикаються з дискримінацією,

труднощами у доступі до соціальних послуг та працевлаштуванні, що додатково ускладнює їхнє становище. Важливо, щоб держава розробила програми підтримки для ВПО, які б враховували їхні особливі потреби, забезпечуючи доступ до базових послуг, таких як освіта, медична допомога та психологічна підтримка. Особливу увагу слід приділити питанням захисту прав дітей під час воєнного стану. Діти, які проживають у зоні конфлікту або стали внутрішньо переміщеними особами, є особливо вразливими до порушень їхніх прав. Важливо забезпечити їм доступ до освіти, медичної допомоги, а також психосоціальної підтримки. Органи влади повинні вживати всіх можливих заходів для захисту дітей від насильства, експлуатації та інших форм жорстокого поводження. Програми з реабілітації та підтримки дітей можуть суттєво полегшити їхнє становище та допомогти у відновленні нормального життя. Забезпечення безпеки дітей є пріоритетом, який не може бути відкладений на потім.

Отже, в умовах воєнного стану держава повинна докладати максимальних зусиль для забезпечення захисту прав людини. Законодавча база України містить необхідні положення для захисту прав громадян, але їх реалізація потребує постійного контролю та моніторингу. Важливою складовою є міжнародна співпраця та допомога з боку міжнародних організацій у забезпеченні прав і свобод людини під час воєнного стану. Тільки спільними зусиллями можна досягти ефективного захисту прав людини. Забезпечення захисту прав людини в умовах воєнного стану вимагає

систематичної роботи органів державної влади, правозахисних організацій та громадськості. Необхідно створювати ефективні механізми моніторингу та реагування на порушення прав людини, а також забезпечувати доступ постраждалих осіб до правосуддя та необхідної допомоги. Важливим є також залучення громадянського суспільства до процесів контролю за дотриманням прав людини, оскільки активність громадськості може стати потужним фактором впливу на державні органи в питаннях захисту прав і свобод особи.

Джерела:

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141.
2. Закон України "Про правовий режим воєнного стану" від 12 травня 2015 року № 389-VIII.
3. Доповідь Моніторингової місії ООН з прав людини в Україні (лютий 2022).
4. Постанова Верховної Ради України "Про забезпечення свободи слова та захисту прав журналістів під час воєнного стану" від 16 березня 2022 року № 2126-VIII.
5. Офіційний сайт Управління Верховного комісара ООН у справах біженців. Дані станом на 2023 рік.

Ключові слова: захист прав людини, воєнний стан, основні права, національна безпека, Конституція України, міжнародні договори, збройний конфлікт, порушення прав людини, міжнародне право.

ЗАКАЛЕНКО О.В.

Окремі аспекти права звернення до адміністративного суду в умовах воєнного стану..... 160

БОДИРЄВ Д.А., ПРИСТИНСЬКИЙ Б.О.

Сучасний досвід організації фізичної підготовки для стрільби з пістолета слабкою рукою у збройних силах країн НАТО..... 166

ПІДГОРОДИНСЬКА А.В.

До питання про гарантії здійснення адвокатської діяльності в кримінальному провадженні: сучасний стан і перспективи170

Секція № 3**Міжнародні механізми захисту прав людини****КОНОНЕЦЬ О.М., ТИМОШЕНКО Є.М.**

Міжнародні механізми захисту прав людини 179

КОНОНЕЦЬ О.М., ГЛУШКО К.В.

Механізми захисту прав біженців в період збройних конфліктів186

КОНОНЕЦЬ О.М., КОБЕРНИК Д.Б.

Захист прав людини в Україні під час воєнного стану 192

КОНОНЕЦЬ О.М., ГОНЯНА К.В.

Право на справедливий суд як базова міжнародно-правова гарантія в процесі здійснення судочинства198

БОРЩЕВСЬКА О.М.

Межі дотримання прав людини щодо видозміни геному людини ... 203

ІВАНОВА Н.Г., БАСЮК В.В.

З Україною Європа змушена реформуватися (за матеріалами французької газети Le monde)..... 210

МАНУЇЛОВА К.В.

Роль міжнародного кримінального суду у розслідуванні та притягненні до відповідальності за воєнні злочини214

МІНЧЕНКО Д.А.

Виконання рішень ЄСПЛ у Великій Британії: приклад для України..... 219

СМИРНОВ М.І.

Міжнародні механізми захисту прав людини в період збройних конфліктів (в контексті співробітництва України з Міжнародним кримінальним судом227

ФЕДОРОВА Т.С., ГАЛІМСЬКА П.В.

Міжнародно-правові стандарти правоохоронної діяльності234

ЩЕРБАК Г.Р., РАШКІВСЬКА М.В.

Міжнародні механізми захисту прав людини238

ЗУБАЙР А.

Діяльність управління ООН з прав людини в сфері менеджменту міжнародного бізнесу243